

Віктор Миколайович Єльський
(до 75-річчя з дня народження)

19 липня 2008 р. виповнилося 75 років з дня народження професора, доктора медичних наук, члена-кореспондента АМН України, завідувача кафедри патофізіології Донецького державного медичного університету Єльського Віктора Миколайовича.

В.М. Єльський народився в м. Новоросійську Краснодарського краю. Його батьки були засновниками Донецького медичного інституту (ДМІ) у 1930 р.: батько, професор Благовещенський Микола Миколайович, заснував і завідував кафедрою мікробіології (у 1937 р. репресований і розстріляний, у 1957 р. реабілітований). Мати, Єльська Софія Іванівна, брала активну участь в організації кафедри біології, а потім завідувала нею.

У 1958 р. Віктор Миколайович закінчив з відзнакою лікувальний факультет ДМІ. Згодом став аспірантом у професора М.М. Транквілітаті на кафедрі патофізіології цього інституту, і зі схвалення академіка Д.Є. Альперна самостійно почав займатися науковими дослідженнями. Протягом 50 років Віктор Миколайович вивчає патофі-

зіологію екстремальних станів.

Моделювання шоку В.М. Єльський опанував у академіка А.А. Асратяна (Інститут фізіології АН СРСР, Москва). Після курсів з медичної радіології в Центральному інституті вдосконалення лікарів (Москва) він створив на кафедрі радіоізотопну лабораторію, у якій провів дослідження з вивчення проникності судинних і клітинних мембран і всіх гістогематичних бар'єрів внутрішніх органів при травматичному, гістаміновому, пептоновому й анафілактичному шоках. У 1965 р. захистив кандидатську дисертацію на тему "Проницаемость гематоэнцефалического барьера при шоке (по данным опытов с R^{32} и Vt^{32})".

У 1966 р. В.М. Єльський став доцентом кафедри патофізіології і почав вивчати регіонарну гемодинаміку й обмін гістаміну при гетеротрансфузійному та геморагічному шоках, їхню корекцію Н-холінолітиками. У 1967 р. в Інституті загальної патології та патофізіології (Москва) у академіка О.М. Чернуха він ознайомився з методом дослідження мікроциркуляції, а в лабораторії патофізіології Інституту швидкої допомоги (Ленінград) освоїв дослідження гемодинаміки при шоку на системному, органному і мікроциркуляторному рівнях. Цю роботу було проведено на кафедрі патофізіології ДМІ.

У 1968 р. Віктор Миколайович пройшов курси в Центральному інституті вдосконалення лікарів (Москва) з патофізіології обміну та гормональної регуляції під керівництвом Заслуженого діяча науки професора С.М. Лейтеса і переобладнав біохімічну лабораторію кафедри, оснастивши її сучасною апаратурою, що дає змогу проводити дослідження на субклітинному і молекулярному рівнях.

Ще у 1960 р. В.М. Єльський встановив наукові контакти з кафедрою патофізіології

Військово-медичної академії. У 1970 р. його призначили членом Проблемної комісії №2 МЗ СРСР (“Травма военного времени”). Це дало можливість включити наукові дослідження з шоку, проведені на кафедрі патофізіології ДМІ, у загальну програму науково-дослідної роботи з цієї проблеми. Ним було отримано нові дані про функції гіпоталамо-гіпофізарно-наднирковозалозної системи, про обмін біогенних амінів та активності енергетичних ферментів при синдромі тривалого розчавлювання (СТР), що значно розширило і поглибило уявлення про цю важку форму екстремальної патології. У 1977 р. В.М. Єльський в Інституті загальної та патологічної фізіології АМН СРСР у Москві захистив докторську дисертацію на тему “Функция гипоталамо-гипофизарно-надпочечниковой системы и обмен биогенных аминов при шоке от длительного раздавливания мягких тканей”. Вона лягла в основу монографії “Синдром длительного раздавливания” (Кишинів, 1984), яка одержала позитивну оцінку Ленінградського інституту швидкої допомоги і була відзначена ювілейною медаллю засновника інституту – І.І. Джанелідзе (1986).

Віктор Миколайович відкрив новий перспективний напрямок дослідження проблем екстремальних станів, для реалізації якою у 1973 р. Постановою ДКНТ СРСР на базі кафедри патофізіології і ЦНДЛ ДМІ під його науковим керівництвом була створена міжкафедральна міжвідомча лабораторія з вивчення шоку. У 70–80-х роках проведено роботу з ідентифікації травматичного токсину, ліпідної пероксидації й її фармакокорекції при СТР та видано монографію “Антиоксидантная и антигипоксантная терапия травматического шока” (1992). У 1997 р. за цю працю Віктор Миколайович був нагороджений премією Президії АМН України за кращу роботу з теоретичної медицини.

З 1981 р. В.М. Єльський – професор кафедри патофізіології ДМІ. У 1982 р його

призначили членом Проблемної комісії АМН СРСР “Экстремальные и терминальные состояния”, з 1984 р. і до теперішнього часу Віктор Миколайович – заступник голови комісії. У 1985 р. він член Ради з фізіології людини і тварин АН СРСР.

У 80-ті роки лабораторія з вивчення шоку була залучена до виконання наукових програм з проблеми “Травма военного времени”, що здійснювалися за завданням уряду. У зв’язку з цим було проведено спільні дослідження з ДонНДІТО і гірничорятувальною службою Донбасу МВП України з прогнозування травматичної хвороби. Дані цих досліджень стали надалі матеріалом для видання книги “Медицинская сортировка пострадавших при стихийных бедствиях и крупных катастрофах” (Рига, 1990), що одержала Велику медаль ВДНГ СРСР (1990). Матеріали з патогенетичної фармакокорекції шоку були подані на ВДНГ України (1991). Проблема етіології та патогенезу травматичної хвороби протягом багатьох років успішно розробляється на кафедрі патофізіології й у ДонНДІТО, особливо після того, як В.М. Єльський з 1997 г став консультантом і членом Ради цього інституту. Підсумок співробітництва – видання монографії “Избранные аспекты патогенеза и лечения травматической болезни” (2002).

У 90-ті роки В.М. Єльський визначив на кафедрі новий, надзвичайно актуальний науковий напрямок – вивчення вибухової шахтної травми. Для цього було винайдено спеціальний пристрій, метод моделювання цієї тяжкої екстремальної патології. Вперше у світовій практиці запропоновано автоматичний самоін’єктор, що спрацьовує на ударну хвилю, для екстреного введення стрес-протективних препаратів в організм потерпілого. У 1992 р. на Симпозіумі Міжнародного товариства патофізіологів у Лодзі В.М. Єльського за доповідь з екстремальної шахтної патології було нагороджено медаллю Польського фізіологічного товариства.

З 1999 р. В.М. Єльський бере активну участь у становленні Інституту невідкладної та відновлювальної хірургії АМН України, будучи консультантом, членом Ради інституту, а також членом Спеціалізованої Ради з хірургії та дитячої хірургії при цьому інституті. У результаті виконання комплексних розробок була видана спільна монографія “Взрывная шахтная травма” (2002), за яку було отримано премію Президії АМН України (2003).

В.М. Єльський зробив великий внесок у вивчення вітчизняної патофізіології, зокрема екстремальної патології. Він отримав оригінальні результати в трьох актуальних (особливо для Донбасу), нових, перспективних напрямках: 1) порушення нейрогуморального (ендокринного) гомеостазу і методи його патогенетичної корекції з застосуванням нейротропних препаратів різного фармакогенезу; 2) порушення метаболізму “шокової” клітини на субклітинному рівні, її біоенергетики і гіпоксії, шляхи їхнього відновлення за допомогою субстратів і ферментів, антигіпоксантів та антиоксидантів, гіпербаричної оксигенації; 3) шокова токсемія і детоксикація з використанням ліпосом та оригінального діалізатора на рідких динамічних мембранах. Узагальнення великого матеріалу з гуморальної та функціональної діагностики, вибір найбільш інформативних критеріїв прогнозування виходу з шоку, кореляційно-регресійний їхній аналіз дозволили створити найпростіші планіметричні пристрої для практичного використання їх на дошпитальному етапі. Отримані нові результати послужили для аргументації побудови концепції та теорії травматичної хвороби. З висновку Бюро Відділення медико-біологічних наук АМН СРСР ще у 1985 р.: “профессор Єльський В.Н. является крупным специалистом в области патофизиологии и шока, имеет большой опыт научной и научно-организаторской работы”.

У 1993 р. Віктора Миколайовича обрано

членом ВАК України, а у 1994 р. – членом-кореспондентом Академії медичних наук України за фахом “патофізіологія” та членом наукової Ради з теоретичної та профілактичної медицини при Президії АМН України. У 2002 р. В.М. Єльський – член Спеціалізованих вчених рад з хірургії і дитячої хірургії при ІНВХ АМНУ, у 2004 р. з ревматології і патофізіології при ДОНДМУ. Він автор 640 друкованих наукових праць, з них 13 монографій, 18 винаходів, 226 статей, 85 міжнародних публікацій, член 3 міжнародних товариств (з патофізіології, нейроендокринології і Європейського Shock Society), член редколегій журналів: «Архив клинической и экспериментальной медицины», «Буковинський медичний вісник» «Фізика живого», «Травма», «Нейронауки: теоретические й клинические аспекты», «Вестник неотложной медицины», «Очерки биологической и медицинской информатики». Він створив наукову школу (17 докторів і 17 кандидатів наук), його учні очолюють інститути, кафедри та лабораторії в Україні, Росії та за кордоном.

Протягом 25 років В.М. Єльський завідує кафедрою патофізіології, проводить велику роботу з удосконалення й оптимізації навчального процесу: впровадження новітніх методів лабораторних досліджень, сучасного наукового устаткування, комп’ютерних технологій (видано 23 навчально-методичні посібники). У 1990 р. за рішенням МОЗ України на базі кафедри було організовано курси підвищення кваліфікації “Патофізіологія екстремальних станів”. З 1998 р. на кафедрі було створено елективний курс з клінічної патофізіології і його програма, що затверджена Пленумом правління (1998) і Конгресом (2000) товариства патофізіологів України.

Віктор Миколайович – талановитий організатор, завжди лідер у колективі, прекрасний громадський працівник, освічена, висококультурна, інтелігентна людина.

Протягом багатьох років він займався естетичним вихованням студентської молоді, був членом Головної ради товариства охорони пам'ятників історії та культури України, активно працює в товаристві Польської культури Донбасу. Нагороджений двома урядовими медалями “За трудовую

доблесть”, “За доблестный труд” і знаком “Отличнику здравоохранения”.

Від усього серця і з любов'ю, повагою та вдячністю бажаємо ювілярові міцного здоров'я, плідної праці і подальших успіхів у виконанні творчих задумів у науковій і педагогічній роботі.